

บทบาทของสตรีกับรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย 2540

ภาณุจนารัตน์ ลีวิโรจน์*

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม 2540¹ ผู้คนต่างเฝ้ารอดู “การเปลี่ยนแปลง” ที่ถูกกล่าวขานหรือคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นจากผลของการใช้บังคับตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วหลังจากที่ได้ใช้บังคับ ไประยะหนึ่ง และสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตที่เป็นผลพวงมาจากการรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีมากมายเห็นอความคาดหมายตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุดคือ การมีส่วนร่วมตั้งแต่เมื่อเริ่มมี

การดำเนินการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จนถึงปัจจุบันเมื่อได้มีรัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้บังคับแล้ว และต่อไปในอนาคตเมื่อประชาชนได้ “พิสูจน์” ถึงการมีส่วนร่วมอันสำคัญยิ่งในการทำ “หน้าที่” ไปเลือกตั้ง² ครั้งแรก ตามแนวทางที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้

ในฐานะสตรีคนหนึ่ง ผู้เขียนเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่นำเสนอในเรื่องหนึ่งที่ควรจะหยิบยกขึ้นมากกล่าวไว้ ณ ที่นี้ คือเรื่องเกี่ยวกับบทบาท

* พนักงานผู้รับผิดชอบสำนวน (นิติกร 82) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา อดีตผู้ช่วย สสร. ของนายอานันท์ บันยารชุน อตีดที่ปรึกษาคณะกรรมการธิการพิจารณาว่างรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช .... สถาบันวิจัยรัฐธรรมนูญ

¹ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก หน้า 1 วันที่ 11 ตุลาคม 2540

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 68 บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุอันสมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ การแจ้งเหตุที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งและการอ่านวิความสะทกในการไปเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ของสตรี ทั้งในส่วนที่เป็นความเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับบทบาทของสตรี เพราะตามรัฐธรรมนูญ ฉบับนี้มีบทบัญญัติหลายส่วนที่เน้นให้เห็นถึง “ความท่วงไง” ในฐานะที่เป็นเพศที่ “ย่อแย้ม” กว่า และอีกหลายส่วนที่แสดงให้เห็นถึง “ความใจกว้าง” ที่เปิดโอกาสให้สตรีได้มีส่วนร่วมได้ง่าย กว่าเดิม และทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของสตรีต่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้

อันที่จริงอาจจะมีบางท่านที่เห็นว่า รัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาไม่ได้แสดงความ “ไม่สนใจ” หรือ “ความใจแคบ” โดยการกีดกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องเพศไว้แต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมานั้น กลับได้เน้นให้เห็นถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของบุคคลทุกคนมาโดยตลอด ซึ่งผู้เขียนเองก็ยอมรับว่า “ถ้อยคำ” ตามที่ปรากฏ ในรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้วมาเมื่อต้นรัชสมัยเช่นนั้น จริง แต่จริงๆ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความต่อต้านและห้ามกัดกันที่มีอยู่ตั้งหากที่ เป็นตัวสร้างความแตกต่างและความเหลือมล้า นั้นขึ้น ดังนั้น การแก้ไขที่จะให้เกิดผลได้จริงจัง มิใช่แค่เพียงการ “เปลี่ยนแปลงทัศนคติ” เท่านั้น แต่การปรับปรุงวิธีปฏิบัติและการ “สร้าง” ทัศนคติ ใหม่ ๆ ที่ดีให้มีขึ้น ย่อมมีส่วนสำคัญในอันที่จะช่วย ให้มีการพัฒนาไปสู่ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันได้อย่างแท้จริง

การเปลี่ยนแปลงหรือสร้างทัศนคติใหม่ ๆ ที่ดีนั้น นับได้ว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อน ขยายกรอบของความคิดไม่ให้อยู่ในวงที่จำกัดเกินไป และจะเป็นส่วนช่วยให้เกิดและมีการใช้วิธีปฏิบัติ หรือทัศนคติที่ “ควรจะเป็น” ได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จึงได้พยายามสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นโดยอาศัย การ “ใช้ถ้อยคำ” เพื่อจะชี้นำหรือขยายกรอบ ความคิดดังกล่าวนี้ โดยในเบื้องต้นได้มีการวาง หลักการกว้าง ๆ ไว้ในมาตรา 5⁴ ของรัฐธรรมนูญ ฉบับนี้ โดยแสดงให้เห็นว่าเพศหญิงก็อยู่ใน ความคุ้มครองของรัฐธรรมนูญนี้เท่าเทียมกันหรือ เสมอกันกับเพศชายด้วย

สำหรับบทบัญญัติอื่นที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้สร้างขึ้นเพื่อช่วยขับเคลื่อน ขยายกรอบ ของความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับบทบาทของสตรีนั้น ผู้เขียนเห็นว่าอาจจะแยกพิจารณาออกเป็น 2 ด้าน ด้วยกันคือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการให้ ความคุ้มครอง และบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็น การให้อภัยมีส่วนร่วม

การให้ความคุ้มครอง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ วางหลักการพื้นฐานในการให้ความคุ้มครองสตรี โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความเสมอภาค กันระหว่างชายและหญิงไว้ในมาตรา 30⁵

⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอ กัน

⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอ กันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพระเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถินกำเนิด เนื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ

โดยกำหนดเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นให้ ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน จากนั้นจึงได้ กำหนดข้อห้ามให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น ธรรม โดยอาศัยความแตกต่างในเรื่องเพศอีกด้วย นอกจากนั้น ยังได้ให้ความคุ้มครองต่อไปใน ลักษณะอย่างกว้าง โดยการเปิดช่องไว้ว่าหากมี การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เพราะ เหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง “เพศ” ก็ให้อำนาจ รัฐในอันที่จะกำหนดมาตรการได้ ๆ ขึ้นเพื่อจัด อุปสรรคดังกล่าว หรือเพื่อส่งเสริมให้บุคคล “เพศ” นั้น สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่น เดียวกับบุคคลอื่น ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขให้การ รับรองไว้ด้วยว่า หากรัฐกำหนดมาตรการใน ลักษณะที่เป็นการขัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้ บุคคลประเภทนั้นใช้สิทธิและเสรีภาพเช่นบุคคล อื่น มาตรการนี้ก็จะไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรม แต่ถือว่าเป็นมาตรการเพื่อ จัดไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ซึ่ง บทบัญญัติในตอนท้ายนี้เองที่เป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่ง ถูกกำหนดขึ้น โดยหวังว่าจะช่วยทำให้ความ ไม่เป็นธรรมที่เคยมีอยู่หิวที่อาจมีขึ้นในอนาคต นั้น ลดน้อยลง

นอกจากจะได้วางหลักการพื้นฐานในเรื่อง

นี้ไว้แล้ว รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีบทบัญญัติที่ เป็นการคุ้มครองสตรีเป็นการเฉพาะอีกด้วย เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าในสภาพความเป็นจริง นับแต่โบราณมาแม่จันปั่งจุบันนี้ ยังมีสตรี จำนวนหนึ่งที่ถูกกดขี่ ข่มเหง ทารุณ หรือแม้แต่ เอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากคนในครอบครัว ของตนเองและจากบุคคลอื่น เช่น เพื่อนฝูง หรือเพื่อนร่วมงาน ทั้ง ๆ ที่ที่ผ่านมา rัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายที่มิใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น ๆ ก็มี บทบัญญัติที่น่าจะให้ความคุ้มครองได้บัญญัติไว้ บ้างแล้ว แต่โดยข้อเท็จจริง การกดขี่ ข่มเหง ทารุณ หรือถูกเอาเปรียบ ก็ยังมิให้เห็นให้ได้ยิน กันอยู่บ่อย ๆ ดังนั้น เพื่อเป็นการตอกย้ำให้เห็น ถึง “ความห่วงใย” ในเรื่องนี้ มาตรา 53⁶ ของ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงบัญญัติคุ้มครอง “บุคคลใน ครอบครัว” จากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติ อันไม่เป็นธรรม

เหตุที่มีการบัญญัติเรื่องนี้ไว้โดยขัดเจนก็ เป็นมาจากในขณะที่มีการยกร่างรัฐธรรมนูญ สตรีจำนวนหนึ่ง (ทั้งที่เป็น สสร. และที่เป็น ประชาชนทั่วไปที่แสดงความคิดเห็นเข้ามายัง การทำประชาริบัณฑ์) ได้เรียกร้องให้มีการห้าม ให้ความคุ้มครองสตรีเหล่านี้จากคนในครอบครัว

สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ภูมิทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือ ความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบาบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำการทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่นย่อม ไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 53 เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการ ปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ ทั้ง ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ที่เข้าเหล้า ติดการพนันหรือยาเสพติด หรือชอบ กดซี่โครง เพศ หรือทำร้าย ร่างกาย (เพราะโดยสภาพ ความเป็นจริงไม่เครื่องประภูมิ ว่าหญิงจะกดซี่ ข่มเหง ทางรุณ หรือเอาเปรียบชาย) และแต่เดิมมาเมื่อมีปัญหา เกิดขึ้นก็มักจะมีการหยิบยก ขึ้นมาเสมอๆ ว่าเป็นเรื่อง ในครอบครัว ให้เลิกแล้ว ต่อ กันไป หรือให้ปรับความ เห็นใจกันโดยไม่มีการดำเนิน การใดๆ ต่อไปกับคนที่ก่อ เหตุนั้นขึ้น ในการพิจารณา ปรากฏว่าข้อเรียกร้องนี้ได้ รับความเห็นใจ จึงได้มีการ ช่วยเหลือทางทางทางให้ ความคุ้มครองตาม กฎหมายบังเกิดผลที่เป็น จริง จึงได้มีการบัญญัติ มาตรา 53 นี้ขึ้น แต่ อย่างไรก็ต้อง ดังที่ได้กล่าวไว้ ข้างต้นแล้วว่าถ้อยคำเป็น เพียงตัวชี้นำหรือขยายกรอบ ของความคิดเพื่อให้ได้รับ การยอมรับและปฏิบัติตาม เท่านั้น การที่จะให้สิ่ง เหล่านี้บังเกิดผลขึ้นจริง จึงมิใช่จบอยู่แต่เพียงว่าได้มี บทบัญญัติดังกล่าวอยู่ใน รัฐธรรมนูญแล้วเท่านั้น แต่ต้องมีการสนับต่อไป

โดยการสร้างให้มีการยอมรับและให้มี ทัศนคติที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งต้องมีการปฏิบัติต่อ กันที่ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย
การแก้ไขที่จะให้ เกิดผลได้จริงจัง นิใช่แค่เพียงการ “เปลี่ยนแปลง ทัศนคติ” เท่านั้น แต่การปรับปรุงวิธีปฏิบัติและการ “สร้าง” ทัศนคติ ใหม่ ที่ดีใหม่ขึ้น ย่อมมีส่วนสำคัญใน ยังที่จะช่วยให้มี การพัฒนาไปสู่ ความเสมอภาคและ ความเท่าเทียมกัน ได้อย่างแท้จริง

ตอบแทนที่เป็นธรรม โดยมีบัญญัติไว้ใน

โดยการสร้างให้มีการยอมรับและให้มี ทัศนคติที่ดีขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งต้องมีการปฏิบัติต่อ กันที่ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย

ความคุ้มครองใน เรื่องต่อมาคือ ความ คุ้มครองเกี่ยวกับเรื่องการ ใช้แรงงานของหญิง ซึ่งเป็น ที่ทราบกันดีว่าหญิงที่ใช้ แรงงานนั้นได้ถูกทางรุณและ เอารัดเอาเปรียบ ทั้งจาก นายจ้างและเพื่อนร่วมงาน อยู่มาก แม้โดยตัวหนังสือ ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย ต่างๆ ที่มิใช่บังคับอยู่ก่อน วันที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มี ผลใช้บังคับจะดูว่าได้ให้ความ คุ้มครองที่พอเพียง และ น่าจะเป็นธรรมก์ตาม แต่ โดยข้อเท็จจริงความแตกต่าง เหลือมล้า และไม่เป็นธรรม ยังคงมีให้เห็นเป็นประจำ ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงได้บัญญัติขึ้นเพื่อ และ ยืนยันถึงเจตนาของตนอัน แน่วแน่ในการให้ความ คุ้มครองแก่แรงงานหญิง ทั้งในเรื่องของการใช้ แรงงานและการให้ค่า

มาตรา 86⁷ แยกพิจารณาได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นเรื่องการส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ ทำงานมีงานทำ และส่วนที่สองเป็นเรื่องการคุ้มครองแรงงานหญิงทั้งเรื่องการใช้แรงงานและเรื่องค่าตอบแทน ซึ่งเป็นการที่มาตรา 86 นี้เป็นบทบัญญัติใหม่ทดแทนโดยบายพื้นฐานแห่งรัฐ จึงนับได้ว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้รัฐต้องพิจารณาและดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจัง ดังที่ผู้เขียนจะได้อธิบายให้ทราบต่อไป

ส่วนความคุ้มครองในประการสุดท้าย ตามมาตรา 80⁸ ซึ่งเป็นเรื่องที่บัญญัติไว้เป็นแนวโน้มโดยพื้นฐานแห่งรัฐเช่นกันว่า รัฐต้องส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย และส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว บทบัญญัติมาตรานี้ออกแบบมาจะมีลักษณะไปในทาง

บังคับให้รัฐนำเอาสิ่งที่กล่าวไว้ข้างต้นมาทำให้เกิดผลจริงจังในทางปฏิบัติ กล่าวคือ บังคับให้รัฐทำให้ความเท่าเทียมและเสมอภาคกันในเรื่องต่างๆ เกิดผลจริงในทางปฏิบัติ และบังคับให้รัฐทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังในอันที่จะทำให้บุคคลในครอบครัวได้รับความคุ้มครองจาก การกระทำใดๆ ที่รุนแรงหรือไม่เป็นธรรม

บทบังคับเหล่านี้หากมองเพียงผิวเผินจะดูเหมือนหนึ่งว่าจะเป็นเรื่องในอุดมคติที่อาจจะเป็นจริงได้ยาก แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้ทางานทางสร้าง “ผู้ให้เป็นจริง” โดยการ “กำกับ” ไว้ในมาตรา 75⁹ ว่า รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย รวมทั้งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ทั้งยัง “กำกับ” ไว้ในมาตรา 88¹⁰ อีกว่า กรณีที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวทางที่รัฐ

๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 86 รัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ ทำงานมีงานทำ คุ้มครองแรงงานโดยเฉพาะแรงงานเด็กและแรงงานหญิง จัดระบบแรงงานสัมพันธ์ การประกันสังคม รวมทั้งค่าตอบแทนแรงงานให้เป็นธรรม

๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสิร์ฟสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน

๙ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 75 รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้พอเพียงกับการบริหารงานโดยอิสระของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการตรวจสอบเงินแผ่นดิน

๑๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 88 บทบัญญัติใหม่นี้ไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน

ในการแก้ลงโดยนายต่อรัฐสภาตามมาตรา 211 คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องชี้แจงต่อรัฐสภาให้ชัดแจ้งว่าจะดำเนินการใดเพื่อบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามแนวโน้มโดยพื้นฐานแห่งรัฐตามที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้ และต้องจัดทำรายงานแสดงผลการดำเนินการรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคเสนอต่อรัฐสภาเป็นหนึ่งครั้ง

ต้องใช้ในการตราภูมายและในการกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน และนอกจากนั้น มาตรานี้เองก็ได้ “ควบคุม” ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติโดยการบังคับไว้ว่า คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องบรรจุเรื่องนี้ไว้ในรายละเอียดของนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา 211¹¹ และต้องชี้แจงให้ชัดเจนว่าจะดำเนินการใดเพื่อบริหารให้เป็นไปตามแนวโน้มโดยพื้นฐานแห่งรัฐดังกล่าว ทั้งยังต้องจัดทำรายงานเสนอต่อรัฐสภาปีละหนึ่งครั้ง เพื่อแสดงผลการดำเนินการ รวมทั้งระบุปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งจากบทบัญญัตินี้เอง น่าจะสร้างความมั่นใจให้ได้ในระดับหนึ่งว่า ต่อไปเมื่อคณะรัฐมนตรีที่เข้าบริหารราชการแผ่นดินได้ดำเนินการตามที่กำหนดนี้แล้ว ความหวังที่สตรีทั้งหลายจะได้รับความคุ้มครองที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ก็น่าจะเป็นจริงและอยู่ไม่ไกลเกินไปนัก

อาจแยกพิจารณาได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสที่ให้มีส่วนร่วมเป็นการทั่วไป และการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเป็นการเฉพาะเจาะจง ซึ่งการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเป็นการทั่วไปนั้น พิจารณาได้จากบทบัญญัติมาตรา 30¹² ที่เป็นบทบัญญัติรับรองสิทธิของทุกคนเป็นการทั่วไปว่า ทุกคนไม่ว่าทุนยังหรือชาญ มีสิทธิเท่าเทียมกัน เสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ดังนั้น เมื่อกฎหมายให้สิทธิกับบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นไร สตรีที่มีคุณสมบัติเช่นนั้น ก็ย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกันด้วย เช่น มาตรา 105¹³ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้บุคคลสัญชาติไทยที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้ง เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งกรณีสตรีที่มีคุณสมบัติตั้งกล่าวข้างต้น ก็ย่อมเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้วยเป็นต้น

ส่วนเรื่องการให้โอกาสสมมีส่วนร่วมนั้น

สำหรับการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเป็น

¹¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 211 คณะรัฐมนตรีที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินต้องแกลงนโยบายต่อรัฐสภาโดยไม่มีการลงมติความไว้วางใจทั้งนี้ ภายใต้เงื่อนไขที่ตนตั้งแต่วันนับแต่วันเข้ารับหน้าที่

ก่อนแกลงนโยบายต่อรัฐสภาตามวาระหนึ่ง หากมีกรณีที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วนซึ่งหากปล่อยให้เนื่องช้าไปจะกระทบต่อประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีที่เข้ารับหน้าที่จะดำเนินการไปพลางก่อนเพียงเท่าที่จำเป็นก็ได้

¹²โปรดดูเชิงอรรถที่

¹³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 105 บุคคลผู้มีคุณสมบัติตั้งต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

(1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

(2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ

(3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งตามมาตรา 103 ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน หรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาห้าอยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง หรือมีเดือนที่อยู่นอกเขตฯ ยื่นหนังสือขอออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กฎหมายประกาศบังคับรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกกุรุติสภาบัญญัติ

การเฉพาะเจาะจงนั้น ตามรัฐธรรมนูญนี้นับว่า ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ใหม่ที่ดูค่อนข้างแปลก คือ หลักเกณฑ์ตามมาตรา 190¹⁴ ที่ให้มีการตั้ง ผู้แทนองค์การเอกชนที่เกี่ยวกับเด็ก สตรี คนชรา และผู้พิการหรือทุพพลภาพ จำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของจำนวนกรรมการทั้งหมด เช่น ร่วมเป็นกรรมการในการคณะกรรมการวิสามัญ พิจารณาเรื่องพระราชบัญญัติฉบับที่ประ不然สภาก ผู้แทนราชภัฏรัฐวินิจฉัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้น ๆ

ท่านผู้อ่านคงทราบกันดีอยู่แล้วว่า การตรา กฎหมายขึ้นให้บังคับโดยรัฐสภา โดยปกติจะมี การตั้งคณะกรรมการอิกรายการขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการอิกราชการเดิมสภาก คณะกรรมการอิกราชการวิสามัญ เพื่อพิจารณาเรื่อง พระราชบัญญัติต่าง ๆ ในรายละเอียด ซึ่งบุคคล ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการนั้นมีข้อ จำกัดแต่เพียงว่า ถ้าเป็นคณะกรรมการเดิม สภาก กรรมการก็จะได้แก่สมาชิกทั้งหมดของ สภานั้น ถ้าเป็นคณะกรรมการอิกราชการสามัญ กรรมการจะต้องแต่งตั้งจากสมาชิกของสภานั้นตามจำนวนที่กำหนด และถ้าเป็นคณะกรรมการอิกราชการวิสามัญ กรรมการจะต้องแต่งตั้ง จากสมาชิกของสภานั้นและบุคคลภายนอกซึ่งมีได้ เป็นสมาชิกของสภานั้น โดยที่ในกรณีนี้มีได้มี ข้อจำกัดโดยเฉพาะว่าบุคคลภายนอกที่จะได้รับ

การแต่งตั้งนั้น ต้องมาจากที่ได้แต่งเป็นเรื่อง ที่อยู่ในดุลพินิจของที่ประชุมสภานั้นที่จะพิจารณา ว่าสมควรจะแต่งตั้งบุคคลใด ซึ่งโดยปกติจะ เลือกเอาจากผู้มีความรู้ความสามารถหรือผู้ซึ่ง เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ซึ่งในกรณีดังกล่าว ไม่มี ความแน่นอนว่าผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งอาจจะเป็น “ผู้แทนองค์การเอกชน” หรือไม่ก็ได้ ตั้งนี้ เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย โดยตรง ที่จะได้เข้าไปมีส่วนสะท้อนให้เห็น ปัญหาและช่วยแก้ไขปัญหาหรือความต้องการของ บุคคลเหล่านั้น หรือว่างหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงเปิดโอกาสโดยการไว้โดย ขัดเจนให้บุคคลเหล่านั้น ซึ่งได้แก่ เด็ก คนชรา และผู้พิการหรือทุพพลภาพ รวมถึงสตรีด้วยนั้น ได้เข้าไปหรือส่งตัวแทนของตนเข้าไปมีส่วนร่วม โดยตรงในการอ Ookกฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่องของ ตนด้วย

ที่มาของมาตรการนี้คือล้ายคลึงกับมาตรา 53 ที่สตรีจำนวนหนึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิดขึ้น ซึ่งในชั้นนี้นับได้ว่าเป็นเพียงก้าวแรกของการ เข้าไปมีส่วนร่วมในการตรากฎหมายเท่านั้น แต่ ส่วนที่สำคัญที่แท้จริงที่จะแสดงให้เห็นถึงความ สำเร็จของเรื่องนี้ หรือที่จะทำให้บังเกิดผลสมดัง ที่คาดหวังไว้ คือ “ผลงาน” ของผู้แทนองค์การ เอกชนดังกล่าวได้เข้าไปเป็นปากเสียง หรือ สะท้อนปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มของตนได้หรือไม่

¹⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 190 การพิจารณาเรื่องพระราชบัญญัติที่ประ不然สภาก ผู้แทนราชภัฏรัฐวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนชรา หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาก ผู้แทนราชภัฏรัฐวินิจฉัยว่าเป็นเรื่องที่ดูค่อนข้างแปลก คือ คณะกรรมการอิกราชการวิสามัญขึ้นประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้น มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของ จำนวนกรรมการทั้งหมด

เพียงใด หรือจะเป็นเพียงการทำเพื่อเป็น “เกียรติประวัติ” หรือ “ซื่อเลียง” ส่วนตนเท่านั้น

อนึ่ง ในข้อนี้ผู้เขียน
ได้รับยกเป็นข้อสังเกตไว้ว่า
“ผู้แทนองค์การเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประ Hague นั้น” ใน
ที่นี้ อาจหมายถึงบุคคลใดก็ได้ ไม่จำต้องเป็นบุคคล
ประ Hague นั้นๆ เอง เช่น ผู้
แทนองค์การเอกชนเกี่ยวกับเด็ก ก็ไม่จำต้องเป็นเด็ก
แต่เป็นผู้ใหญ่ที่ทราบปัญหา
และเข้าใจถึงสภาพความ
เดือดร้อนหรือความต้องการ
ของเด็กเป็นอย่างดีก็ได้
หรือผู้แทนองค์การเอกชน
เกี่ยวกับคนพิการ ไม่จำต้อง¹⁵
เป็นคนพิการ แต่ต้องเป็น
คนที่เข้าใจเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับคนพิการเป็นอย่างดี

ความห่วงใยและ
ความหวังดีที่ถูกสร้างขึ้นเป็น¹⁵
“นามธรรม” ในรูปของบท
บัญญัติตามตราต่างๆ ของ
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ อาจถูก
ตั้งข้อสังเกตได้ว่าอาจบังเกิด¹⁵
ผลเป็น “รูปธรรม” ได้
ลำบาก เพราะอาจมีการ

บิดเบือนหรือปฏิเสอที่จะยอมรับหรือปฏิบัติตาม
บทบัญญัติต่างๆ นั้นได้อย่างมีผลทำให้ “ถ้อยคำ”

คงเป็นตัวหนังสือที่ชัดเจน
ແน่อนนี้อยู่แต่เพียงใน
หนังสือเท่านั้น ก็เป็นได้

ในเรื่องนี้ ผู้เขียน
เข้าใจว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้
ได้พยายามหาวิธีป้องกัน
หรือแก้ไขในระดับหนึ่งแล้ว
โดยทางหนึ่งด้วยการบัญญัติ
รับรองและคุ้มครองไว้โดย
ชัดเจนในรัฐธรรมนูญฉบับนี้
และอีกทางหนึ่งก็โดยการ
บัญญัติ “กลไก” ที่เป็นการ
เปิดโอกาสให้ “ผู้เกี่ยวข้อง”
สามารถใช้เป็นช่องทางทำให้
สิ่งต่างๆ เหล่านั้นบังเกิดเป็น¹⁵
รูปธรรมขึ้นได้ ดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังมีบทบัญญัติที่ เป็นการคุ้มครอง สตรีเป็นการเฉพาะ อีกด้วย เพราะเป็น ที่ทราบกันดีว่า¹⁵ ในสภาพความเป็น¹⁵ จริง นับแต่โบราณมา¹⁵ แม้จนปัจจุบันนี้ ยังมีสตรีจำนวน หนึ่งที่ถูกกดดัน¹⁵ ข่มเหง ทารุณ หรือแม้แต่เอาเปรียบ¹⁵ อยู่ตลอดเวลา

1. บัญญัติรับรอง
และคุ้มครองไว้ในมาตรา
27¹⁵ ว่า สิทธิและเสรีภาพ
นั้นย่อมได้รับความคุ้มครอง
และผูกพันรัฐสภา คณะ
รัฐมนตรี ศาล และองค์กร
อื่นของรัฐโดยตรงในการ
ตราชฎาหมายการใช้บังคับ
กฎหมาย และการตีความ
กฎหมายทั้งปวง ซึ่งเป็น

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

การวางแผนพื้นฐานเบื้องต้นให้เห็นเจตนาภารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่าต้องการให้สิ่งที่บัญญัติไว้นั้นบังเกิดผลในทางปฏิบัติขึ้นจริงๆ

2. บัญญัติไว้ในมาตรา 29¹⁶ ว่าห้ามการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ แต่อย่างไรก็ต้องมีการกำหนดข้อยกเว้นไว้ว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวอาจจะมีขึ้นได้ต่อเมื่อมีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ และกฎหมายนั้นก็จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น แต่การจำกัดสิทธิดังกล่าวจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธินั้นๆ ไม่ได้ ซึ่งข้อยกเว้นดังกล่าวจะเห็นได้ว่าทำได้ค่อนข้างลำบาก เพราะการจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้นั้น ถ้าเรื่องใดรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้กำหนดไว้ให้ทำได้ ก็ย่อมไม่สามารถที่จะตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพเช่นว่านั้นได้ ยิ่งไปกว่านั้น ตามวรรคสองของมาตรา 29 นี้เอง ได้วางเงื่อนไขที่สำคัญที่จะเป็นเครื่อง

ควบคุมการใช้อำนาจดังกล่าว โดยการกำหนดให้กฎหมายที่จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพ เช่นว่านั้นจะต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายที่จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวไว้ด้วย ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้เองจะเป็นการ “ปิดโอกาส” กำราบดีเป็นการใช้อำนาจอีกต่อไป และเงื่อนไขดังกล่าวนี้เองที่จะเป็นเครื่องชี้ถึงความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สามารถสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐได้โดยง่าย อีกด้วย

3. บัญญัติคุ้มครองโดยการให้สิทธิผู้เกี่ยวข้องที่จะนำเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาว่ากฎหมายในเรื่องนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ (มาตรา 6¹⁷ ประกอบกับมาตรา 264¹⁸) รัฐธรรมนูญได้เพิ่มช่องทางให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสหันบยกประเต็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือบทบัญญัติของกฎหมายนั้นไม่ชอบด้วย

ย้อมได้รับความคุ้มครอง และผูกพันรัฐสภา คณะกรรมการตุรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง

¹⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้น มิได้

¹⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 6 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไทย บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับ ขัดแย้งหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

¹⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 264 ในกรณีที่ศาลจะใช้บบทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความได้ยังว่าบทบัญญัติ แห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติตามมาตรา 6 และยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลมีการพิจารณาพิพากษาด้วยว่าควร และส่งความเห็นเข่นว่า้นตามทางการเพื่อศาลมีรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาในเชิง

รัฐธรรมนูญ ข้อเพื่อให้มีการพิจารณาโดยศาลรัฐธรรมนูญได้ ซึ่งแต่เดิมจะทำได้ก็แต่เพียงโดยอาศัยช่องทางในทางศาลหรือหน่วยงานต่างๆ เท่านั้น แต่ปัจจุบันนี้ประชาชน (คู่กรณัม) มีโอกาสที่จะได้รับความคุ้มครองหรือความเป็นธรรมมากขึ้นโดยใช้สิทธิของตนเอง

4. บัญญัติคุ้มครองโดยการให้ผู้ซึ่งถูกละเมิดสิทธิ สามารถใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้ (มาตรา 28¹⁹)

5. บัญญัติคุ้มครองโดยการให้สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ (มาตรา

61²⁰) ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็คือการร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์²¹ เพื่อขอให้ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ที่ได้รับจากการที่ได้รับความเดือดร้อนเลี่ยหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายจากกรรมการทำเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522 (มาตรา 18²² และมาตรา 19²³)

จากบทบัญญัติต่างๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ในวันข้างหน้าสตรีมีโอกาสได้รับความคุ้มครองมากขึ้น และสตรีมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในเรื่อง

ในการที่ที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าคำได้แบ่งของคู่ความตามวรรคหนึ่งไม่เป็นกลางอันควรได้รับการวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญจะไม่รับเรื่องดังกล่าวไว้พิจารณา ก็ได้

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ใช้ได้ในคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว

¹⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างคัดค้านความเป็นนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิบัติคดีร้องทุกข์ หรือไม่ขัดศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกจะเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้บังร่องไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อให้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้

²⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา 61 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

21 ซึ่งผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายจากการกระทำการกระทำการใดของเจ้าหน้าที่ของรัฐ สามารถร้องทุกข์ “เป็นหนังสือ” ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ โดยจะไปร้องทุกข์ด้วยตนเอง หรือส่งคำอ้างทุกข์ไปทางไปรษณีย์ได้ที่ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เลขที่ 3 ถนนพระอาทิตย์ ท่าช้างวังหน้า กรุงเทพฯ 10200 หรือหากมีข้อสงสัยสามารถสอบถามรายละเอียดได้ที่โทรศัพท์หมายเลข 222-0206-9 หรือ 271-3855-6

²²พระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522

มาตรา 18 บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ การร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิร้องทุกข์อันจะพึงมีได้ตามกฎหมายอื่น

ผู้ที่เป็นพนักงานหรือตำรวจ ถ้าจะร้องทุกข์อันเกี่ยวกับราชการทหารหรือตำรวจ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎหมายอื่นบังคับว่าด้วยการนั้น

²³พระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. 2522

มาตรา 19 เรื่องร้องทุกข์ที่คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์จะรับไว้พิจารณาได้ ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

ที่จะมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพโดยตรงของคนมากขึ้น ข้อที่ควรพิจารณาในขณะนี้และต่อไปข้างหน้าก็คือ ทำอย่างไรจึงจะให้สตรีได้ใช้โอกาสอันดีนั้น เข้าไปมีส่วนร่วมหรือสร้างบทบาทที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ไม่แต่เฉพาะในมวลหมู่ สตรีด้วยกันเองเท่านั้น แต่ต้องให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคมของเรา และเพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติของเรารaให้เจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป

ก่อนที่จะจบบทความชี้นี้ ผู้เขียนครรช ขอกล่าวเป็นการส่งท้ายว่า การที่รัฐธรรมนูญนี้ได้ถูกจัดทำขึ้นจนสำเร็จและผ่านการพิจารณาจนมีผลใช้บังคับมาจนทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งเป็น เพราะมีสตรีจำนวนหนึ่งที่ “อยู่เบื้องหลัง” และมีบทบาทที่สำคัญไม่มียิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทของอีกหลายคนที่อยู่เบื้องหน้า แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่แน่นอนที่สุดที่เป็นประจักษ์ต่อสายตาของทุกคน ก็คือ แรงผลักดันอันสำคัญที่ทำให้บทบัญญัตินี้

ulatory เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้บังเกิดขึ้น ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แรงผลักดันอันสำคัญที่ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้สามารถจัดทำจนสำเร็จลงได้ และแรงผลักดันอันสำคัญที่มีผลทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีผลใช้บังคับ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยากมากนั้น เป็นเพราะความร่วมแรงร่วมใจกันของทุกคน ทุกหมู่ ทุกกลุ่ม ไม่ว่า “หญิง” หรือ “ชาย” จึงทำให้การกิจที่สำคัญในเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่องสามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีมาแล้ว สำหรับในอนาคต ผู้เขียนคาดหวังว่าบทบาทของสตรีที่ได้รับโอกาสมากขึ้นตามรัฐธรรมนูญนี้ นับได้ว่า เป็นการได้รับโอกาสที่ดีและที่สำคัญอีกขั้นหนึ่ง ในอันที่ทำให้สตรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยส่วนรวมต่อไป

-
- (1) เป็นเรื่องที่ผู้ร่วงทุกนี้ได้วันความเดือดร้อนหรือเสียหายหรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมิอาจหลีกเลี่ยงได้และ
  - (2) ความเดือดร้อนหรือความเสียหายตาม (1) นั้น เนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
    - (ก) ละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ
    - (ข) ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร
    - (ค) กระทำการออกหนีอ่อนจากหน้าที่ หรือขัดหรือไม่ถูกต้องกฎหมาย
    - (ง) กระทำการไม่ถูกต้องตามขั้นตอนหรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้สำหรับการนั้น คือ
    - (จ) กระทำการโดยไม่สุจริตหรือโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร
  - ความใน (2) (ง) และ (จ) จะใช้มีอีกด้วยหน่วยงานของรัฐใด ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง